

**КОНФЛИКТОГЕННІСТЬ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У КОНТЕКСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
(МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ)**

У даній статті розглянуто особливості застосування системного підходу у дослідженні конфліктів, — до розгляду інтеграційних процесів, у контексті питань забезпечення національної безпеки держави, доведено адекватність використання цієї теоретико-методологічної установки для аналізу питання входження України до ЄС та НАТО з точки зору національної безпеки.

Ключові слова: безпека, інтеграція, конфлікт, методологія.

Сотнікова К.В.

**КОНФЛИКТОГЕННОСТЬ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В
КОНТЕКСТЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ
(МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ)**

В данной статье рассмотрены особенности применения системного подхода исследованию конфликтов к рассмотрению интеграционных процессов в контексте обеспечения национальной безопасности государства, доказано адекватность использования этой теоретико-методологической установки при анализе проблем вступления Украины в ЕС и НАТО с точки зрения национальной безопасности.

Ключевые слова: безопасность, интеграция, конфликт, методология.

Sotnikova K.

**POTENTIAL CONFLICTS AND INTEGRATION PROCESSES WITHIN THE
CONTEXT OF UKRAINIAN NATIONAL SECURITY ISSUES (METHODOLOGICAL
ASPECTS)**

This article examines the specificity of applying the systems approach in conflicts' analysis within the framework of the studies of integration processes and national security issues. It's proved that this theoretical and methodological directive is appropriate for the researches concerning the prospects of Ukraine's entry into the EU and NATO - with relation to national security.

Key words: security, integration, conflict, methodology.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю залучення сучасних наукових методів та підходів для аналізу процесів втілення зовнішньополітичного курсу України. Перш за все — інтеграційної політики держави, оскільки події останніх років призвели до загострення питань у цій сфері та спровокували ситуацію, за якої відбувається нарощування конфліктного потенціалу соціально-політичних відносин на різних рівнях.

Аналіз сучасних джерел свідчить, що попри наявність широкого кола публікацій як з конфліктології [1-4], так і стосовно взаємодії України з міжнародними організаціями [5-7], — у вітчизняній науці відсутні окремі роботи, присвячені питанням конфліктогенності інтеграційних процесів.

Метою даної статті є дослідження особливостей застосування системного підходу в аналізі конфліктів, — до розгляду інтеграційних процесів, у контексті питань забезпечення національної безпеки держави.

Для цього у роботі виконано наступні завдання: наведено ключові положення теорії, що покладає системний підхід в основу дослідження конфлікту, а також доведено адекватність використання цієї регулятивної теоретико-методологічної установки, — для аналізу питання входження України до ЄС та НАТО з точки зору національної безпеки.

Перш за все варто підкреслити, що всі *основні теорії інтеграційних процесів* (функціоналізм, федералізм, неофункціоналізм) тією чи іншою мірою виходили з необхідності *подолання конфліктів* та *протиріч* у міжнародних відносинах [8]. Адже, з одного боку, інтеграція покликана сприяти становленню якомога менш конфліктної міжнародної спільноти. З іншого боку, неофункціоналісти наголошували і на зворотному ефекті інтеграційних процесів: **інтеграція спричиняє перерозподіл сил, створює нові підстави для потенційних, зокрема, політичних протиріч** [9].

Саме тому всебічний розгляд особливостей перебігу інтеграційних процесів потребує приділення уваги і їх конфліктному аспекту. Щодо методологічних установок, — то на сьогоднішній день чи не найбільш авторитетним засобом аналізу суспільних зв'язків залишається їх дослідження з точки зору системного підходу. Більш того, всі визначні теорії інтеграції оперували понятійним апаратом, котрий передбачає розуміння таких термінів як „система”, „елемент системи”, „взаємодія елементів” тощо. Беручи ж до уваги міждисциплінарний характер політології, складність та „людиновимірність” політичних процесів, необхідність аналізувати співвідношення інтересів різних політичних акторів, розглядати суспільно-політичні процеси через систему зв'язків різноманітних елементів, — варто надати перевагу саме ***системному підходу в якості теоретико-методологічного підґрунтя*** аналізу складних соціально-політичних умов, в яких відбуваються інтеграційні процеси.

Вибір нами *системного підходу* в якості ключової методологічної бази для аналізу конфліктів у соціально-політичних системах на різних рівнях, а також необхідність дослідження *системи інтересів* учасників відносин як ключовий момент для діагностування конфліктогенного характеру взаємодії учасників політичних процесів, — обумовлюють необхідність звернутися до засобів теоретичного моделювання конфліктів, котрі оперують саме такими поняттями.

Одним із таких засобів є використання *єдиної теорії конфлікту (ЄТК)*, котра являє собою результат наукових розробок сучасних російських конфліктологів, перш за все — В.А.Светлова [10,11]. Її основу складає система наступних постулатів [11, с.13-31].

Конфлікт являє собою не незалежне явище, а стан соціальної системи (групи чи множини груп, котрі утворюють цілісність — культурну, етнічну, державну тощо). Взаємодія елементів будь-якої системи носить спрямований характер і підпорядковується досягненню *мети* (корисного для системи результату, а також завжди — збереженню і розвитку). Якщо система досягає корисного для себе результату, виникає *позитивний зворотний зв'язок* (підкріплення обраного способу поведінки), котрий підсилює стійкість поведінки системи в обраному напрямі. В іншому випадку виникає *негативний зворотний зв'язок* (гальмування, корекція обраного способу поведінки), що послаблює стійкість поведінки системи в цьому напрямі. Сам по собі жоден зворотний зв'язок не є сприятливим чи, навпаки, шкідливим для системи, оскільки обидва види взаємозв'язку виконують важливу функцію саморегуляції поведінки системи.

Отже *система знаходиться у стані конфлікту* тоді і тільки тоді, коли між її елементами під дією внутрішніх чи/або зовнішніх чинників виникає стан структурного дисбалансу, котрий блокує попередній спосіб її самозбереження, — коли під дією цих причин вона не може досягнути значимої для себе мети, виконати своє призначення, задовольнити свою базову потребу [11, с.27].

Причиною конфлікту може стати виникнення структурного дисбалансу як між власними елементами системи, так і між системою та її зовнішнім середовищем. В першому випадку йдеться про *внутрішній конфлікт*, у другому — про *зовнішній*. Тим не менше, між ними існує тісний зв'язок. Так, всі зовнішні конфлікти часто являють собою

прояв внутрішніх конфліктів як своїх суттєвих причин, — в той час як зовнішні конфлікти здійснюють зворотний вплив на внутрішні, посилюючи чи послаблюючи їх.

Закладене нами в основу дослідження розуміння поняття „конфлікт” дозволяє якнайкраще аналізувати питання входження України до європейських і євроатлантичних структур з точки зору національної безпеки.

Як вже було зазначено, за умов безконфліктного стану, система (а отже — і держава як соціально-політична система) стабільно рухається у заданому напрямі, прогресує у русі до визначеної планом її розвитку стратегічної мети, успішно виконує функцію самозбереження.

У відповідності до Закону України „Про основи національної безпеки України”[12]:

національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються *сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам.*

національні інтереси – це життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, *визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток;*

загрози національній безпеці – наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють *небезпеку життєво важливим національним інтересам України.*

Згідно зі Ст.6 цього ж документа, серед пріоритетів національних інтересів України є інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір та в євроатлантичний безпековий простір.

Крім того, провідні політичні експерти проявляють консенсус щодо позитивного впливу долучення України до інтеграційних процесів на національну безпеку держави, її економічний розвиток, зміцнення демократичних цінностей [13-17], оскільки:

— НАТО залишається наріжним каменем європейської та євроатлантичної безпеки, найдієвішою структурою інтеграції і становлення демократії в Європі — за умов входу до цього простору ймовірність виникнення ситуацій на кшталт дискусій стосовно статусу Севастополя чи проблеми з о. Тузла стає значно нижчою, — відбувається зниження рівня загроз територіальній цілісності країни, державному суверенітету;

— інтеграція до ЄС та НАТО дає змогу долучитися до процедури прийняття рішень в колі впливових гравців міжнародної арени, покращити можливості врахування інтересів України;

— самі процедури підготовки до входження в Євросоюз та Північноатлантичний альянс передбачають системну та масштабну роботу у напрямі досягнення відповідності критеріям членства, а отже — зрушення в економіці, у правовій сфері, у питаннях розбудови демократичних інституцій тощо;

— визначеність у векторах зовнішньої політики, набуття консенсусу як на рівні політичних еліт, так і на рівні суспільства котрі, є необхідною умовою приєднання до НАТО та ЄС, — з одного боку сприятимуть внутрішній стабільності в країні, а з іншого — забезпечать позитивні тенденції у становленні іміджу України на світовій арені (на відміну від ситуації коливання між Москвою, Брюсселем та концепцією нейтралітету, — що завжди недвозначно трактується як непередбачуваність зовнішньої політики та розцінюється як потенційний виклик міжнародній безпеці).

Таким чином, фактори, що перешкоджають набуттю Україною членства в Організації північноатлантичного договору та Європейському Союзу:

— стають на заваді *реалізації національних інтересів України;*

— перешкоджають тенденціям до зниження ризиків та загроз *національній безпеці;*

— відповідно блокують її розвиток у напрямі, визначеному стратегічними документами;

— а отже є *конфліктогенними*: такими, що створюють умови для переходу системи у стан конфлікту, коли вона не в змозі досягнути значимої для себе мети.

Відповідно, аналіз конфліктогенності інтеграційних процесів, зокрема:

— негативних впливів на динаміку реалізації інтеграційної політики;

— тенденцій до нарощування внутрішніх протиріч та конфліктів, пов'язаних (дійсно чи декларативно) із зовнішньополітичним курсом України, — котрі паралізують роботу уряду, блокують функціонування системи державного управління, провокують зниження суспільного консенсусу, — а також погіршення міжнародного іміджу нашої держави;

— взаємозв'язку дотримання Україною курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію, — та розбудови відносин на зовнішньополітичній арені має безпосереднє значення для виявлення чинників, що є деструктивними для *безпекового клімату* України, та покликаний сприяти розробці стратегій, необхідних для запобігання їх актуалізації та подальшій ескалації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валевський О.Л. Політичний конфлікт у сучасній Україні: культурні виміри, структура, принципи аналізу / О.Л. Валевський, А.Т. Ішмуратов. — К.: НІСД, 1997. — 110 с.
2. Держалюк О.М. Політичний конфлікт як фактор внутрішньої загрози національній безпеці / О.М. Держалюк // Стратегічні пріоритети. — 2006. — №1. — С.35–41.
3. Котигоренко В.О. Сучасні концепції конфлікту як суспільного явища / В.О. Котигоренко // Людина і політика. — 2002. — №3 (21). — С.75–87.
4. Лебедева М.М. Политическое урегулирование конфликтов. подходы, решения, технологи / М.М. Лебедева. — М.: Аспект пресс, 1997. — 272 с.
5. Євроатлантична інтеграція України в контексті міжнародного досвіду. Освітній пакет / [за загальною ред. Балабіна В.В.]. — К.: Тов „Інфодрук”, 2007. — 235 с.
6. Мартинюк В.Л. Перспективи європейської інтеграції України в світлі реформування європейського союзу / В.Л. Мартинюк // Ініціатива з розробки зовнішньополітичних рекомендацій. — К.: Інтертехдрук, 2008. — С.51–57.
7. Оцінка процесів інтеграції України в ЄС і НАТО: моделі діалогу органів влади з суб'єктами громадянського суспільства. вип. 18 / [заг. ред. академіка НАН України В.П. Горбуліна]. — К.: ДП „НВЦ” Євроатлантикінформ”, 2006. — 419 с.
8. Сотнікова К.В. Теоретико-методологічні основи аналізу конфліктогенності інтеграційних процесів / К.В. Сотнікова // Стратегічна панорама.— 2008. — №3-4. — С.107–112.
9. Mcgowan I. Theorising European Integration: Revisiting Neofunctionalism and Testing its Suitability for Explaining the Development of ec Competition Policy? / I. Mcgowan // European Integration Online Papers. — 2007. — vol. 11. — №3.
10. Светлов В.А. Аналитика конфликта / В.А. Светлов. — СПб.: „Росток”, 2001. — 512 с.
11. Светлов В.А. Конфликт: модели, решения, менеджмент / В.А. Светлов. — СПб.: Питер, 2005. — 540 с.
12. Закон України „Про основи національної безпеки України” // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2003. — п. 39, ст. 351.
13. Парахонський Б.О. Європейський шлях України / Б.О. Парахонський // Стратегічна панорама. — 2007.— №2.— С.61–67.
14. Особливості реалізації моделі євроатлантичної інтеграції України в сучасних суспільно-політичних умовах / Б.О. Парахонський // Економічний часопис – XXI. — 2008. — №1–2. — С. 22-23.
15. Яворська Г.М. Позаблоковий статус: політичний продукт другої свіжості / Г.М. Яворська // Дзеркало тижня.— № 15 (594).— 22–28 квітня 2006.
16. Україна в регіональних і глобальних системах безпеки / О.С. Бодрук // Спостерігач.— 1996. — № 26.— С. 4–5.
17. Палій. О. Навіщо Україні НАТО? / О. Палій. — К.: Дніпро, 2006.— 144 с.

